

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 338.242.2

DOI: 10.5281/zenodo.3378344

ДАНИЛОВА Е.І.

Семантико–морфологічний аналіз поняття «економічна безпека підприємства»

Предмет дослідження – змістовна сутність поняття «економічна безпека підприємства».

Мета статті полягає в розвитку економічної сутності поняття «економічна безпека підприємства» шляхом доповнення існуючих авторських трактувань властивостями його складових понять.

Методологія проведення роботи – семантичний та морфологічний аналіз сутності поняття «економічна безпека підприємства», метод групування об'єктів, мети, інструментів та способів економічної безпеки підприємства, синтезу теоретичних, методологічних, концептуальних, методичних підходів до формування економічної безпеки.

Результати роботи. Досліджено сутність авторських трактувань поняття «економічна безпека підприємства» з використанням семантичного та морфологічного аналізу, ідентифіковані атрибутивні характеристики складових елементів поняття «економічна безпека підприємства», які впливають на формування її властивостей, сформовано макет відповідності між теоретичною сутністю поняття «економічна безпека», методологією і концепцією формування та управління системою економічної безпеки, методикою оцінювання рівня економічної безпеки.

Висновки. На основі семантико–морфологічного аналізу виявлено, що в економічній науці поняття «економічна безпека підприємства» трактується як стан, як процес, як діяльність, як система. Різними є і об'єкти економічної безпеки. Поширеними є трактування об'єктів економічної безпеки у вигляді системи економічних інтересів, стану корпоративних ресурсів та підприємницьких можливостей, умов функціонування, економічного потенціалу, використання внутрішніх чинників діяльності тощо. Розгляд змістовної сутності складових елементів поняття економічної безпеки підприємства дозволив дійти висновку про різну повноту використання системного підходу в наукових авторських дослідженнях. На основі логічної співставності між авторськими трактуваннями економічної безпеки та методологічними основами формування системи економічної безпеки, системи управління економічної безпеки та методикою розрахунку рівня економічної безпеки виявлено їх невідповідність сутності даного поняття.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, об'єкти захисту, інструменти захисту, способи захисту, мета захисту.

Семантико–морфологический анализ понятия «экономическая безопасность предприятия»

Предмет исследования – содержательная сущность понятия «экономическая безопасность предприятия».

Цель статьи заключается в развитии экономической сущности понятия «экономическая безопасность предприятия» путем дополнения существующих авторских трактовок свойствами его составляющих понятий.

Методология проведения работы – семантический и морфологический анализ сущности понятия «экономическая безопасность предприятия», метод группировки объектов, цели, инструментов и способов экономической безопасности предприятия, синтеза теоретических, методологических, концептуальных, методических подходов к формированию экономической безопасности.

Результаты работы. Исследована сущность авторских трактовок понятия «экономическая безопасность предприятия» с использованием семантического и морфологического анализа, идентифицированы атрибутивные характеристики составляющих элементов понятия «экономическая безопасность предприятия», которые влияют на формирование его свойств, сформирован макет соответствия между теоретической сущностью понятия «экономическая безопасность», методологией и концепцией формирования и управления системой экономической безопасности, методикой оценки уровня экономической безопасности.

Выводы. На основе семантико–морфологического анализа выявлено, что в экономической науке понятие «экономическая безопасность предприятия» трактуется как состояние, как процесс, как деятельность, как система. Различны и объекты экономической безопасности. Исследованы трактовки объектов экономической безопасности в виде системы экономических интересов, состояния корпоративных ресурсов и предпринимательских возможностей, условий функционирования, экономического потенциала, использования внутренних факторов деятельности и тому подобное. Рассмотрение содержательной сущности составляющих элементов понятия экономической безопасности предприятия позволило сделать вывод о разной полноте использования системного подхода в научных авторских исследованиях. На основе логической сопоставимости между авторскими трактовками экономической безопасности и методологическими основами формирования системы экономической безопасности, системы управления экономической безопасности и методикой расчета уровня экономической безопасности выявлено их несоответствие сущности данного понятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, объекты защиты, инструменты защиты, способы защиты, цель защиты.

DANILOVA E.I.

Semantic–morphological analysis of the concept «economic security of the enterprise»

Subject of research – the essence of the concept of «economic security of the enterprise».

The purpose of the paper is to develop the economic essence of the concept «economic security of the enterprise» by supplementing the existing author's interpretations of the properties of its constituent concepts.

Methodology of work – semantic and morphological analysis of the essence of the concept «economic security of the enterprise», the method of grouping objects, goals, tools and methods of economic security of the enterprise, synthesis of theoretical, methodological, conceptual, methodical approaches to the formation of economic security.

Results of work. The essence of author's interpretations of the concept «economic security of the enterprise» with the use of semantic and morphological analysis, the attribute characteristics of the components of the concept «economic security of the enterprise» that influence the formation

of its properties are identified, the model of correspondence between the theoretical essence of the concept «economic security», methodology and the concept of the formation and management of the system of economic security, a methodology for assessing the level of economic security.

Conclusions. *On the basis of semantic–morphological analysis it was discovered that in the economic sciences the concept «economic security of an enterprise» is interpreted as a state, as a process, as an activity as a system. Objects of economic security are also different. The interpretation of objects of economic security in the form of a system of economic interests, the state of corporate resources and entrepreneurial capacities, conditions of functioning, economic potential, use of internal factors of activity, etc. are widespread. Consideration of the essence of the constituent elements of the concept of economic security of the enterprise made it possible to come to a conclusion about the various completeness of the use of the systematic approach in scientific author's research. On the basis of the logical comparability between the author's interpretations of economic security and the methodological foundations of the formation of the economic security system, the system of economic security management, and the methodology for calculating the level of economic security, their discrepancy with the essence of this concept was revealed.*

Key words: *economic security of the enterprise, objects of protection, protection tools, methods of protection, purpose of protection.*

Постановка проблеми. В умовах еволюційного розвитку економіки, ускладнення системи господарських відносин, формування складних організаційних структур підприємництва, диверсифікації діяльності та децентралізації управління нею зростає потреба у формуванні системи захисту підприємства від загроз, небезпек та ризиків від негативного впливу факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Невизначеність зовнішнього середовища, що проявляється у слабкій прогнозованості майбутніх станів економіки, волатильності цін на вхідні ресурси, непередбачуваності дій конкурентів разом із можливістю внутрішніх конфліктів, крадіжок, непрофесійності дій персоналу впливають на зростання витрат підприємства та зниження прибутковості його діяльності.

В національній практиці управління підприємствами попередження наслідків вищевказаних та інших можливих факторів впливу, починаючи з 90-х років, базується на економічній безпеці як системи захисту від загроз, небезпек та ризиків. Економічна безпека як самостійний науковий напрям в економіці в Україні сформувався на початку XXI століття.

Попри майже тридцятирічний практичний досвід у формуванні системи захисту підприємств від негативного факторного впливу та двадцятирічний період активного наукового дослідження та розвитку теоретичного, методологічного та методичного забезпечення системи економічної безпеки, на сьогодні не завершено формування цілісної системи управління економічною безпекою в

силу незавершеності змістовного наповнення поняття «економічна безпека» в частині визначення об'єкту, мети, інструментів захисту. Наявні розмаїття авторських трактувань поняття «економічна безпека підприємства» вимагають відповідного концептуального підходу до формування системи економічної безпеки та управління нею. Відзначаючи значний науковий доробок авторів у розвиток науки безпекознавства, економіки та управління, слід відмітити існуючу невідповідність між авторським змістом поняття «економічна безпека» та подальшими науково-практичними підходами до побудови системи економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Питання сутності економічної безпеки достатньо широко досліджені в науковій літературі [2,4,5,7,8]. Однак багатогранність трактувань поняття «економічна безпека підприємства» призводить до невідповідності між його змістовною сутністю та методологічними, концептуальними та методичними підходами управління системою економічної безпеки, що обумовлює необхідність подальшого розвитку понятійного апарату.

Мета статті полягає в розвитку економічної сутності поняття «економічна безпека підприємства» шляхом доповнення існуючих авторських трактувань властивостями його складових понять.

Виклад основного матеріалу дослідження. Віднесення економічної безпеки до різних напрямів наукових досліджень (безпекознавства, управління, економіки) сформувало розмаїття наукових підходів до трактування сутності самого поняття «економічна безпека».

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розмаїття тлумачень поняття «економічна безпека підприємства» свідчить про наукову неформованість єдиного бачення її сутності, що вимагає семантичного аналізу існуючих визначень та уточнення такого поняття для цілей даного наукового дослідження.

Узагальнення існуючих наукових публікацій дозволяє зробити висновок про те, що на сьогодні існує різне змістовне наповнення поняття «економічна безпека підприємства». В існуючих зарубіжних та вітчизняних дослідженнях найпоширенішим є її трактування як «стан захищеності підприємства від сукупності зовнішніх та внутрішніх загроз» [3, с. 8; 9, с. 157; 7, с. 226].

У відповідності до семантичного аналізу поняття, «економічна безпека підприємства як стан його захищеності...» – це сукупність процесів та інструментів захисту майна підприємства, організаційної структури, технологічних, інвестиційних та фінансових операцій, ресурсів та результатів діяльності, та оцінювання їх впливу на умови, які забезпечують функціонування та розвиток підприємства.

Поширеним в економічній науці є поняття економічної безпеки підприємства як «стану ресурсів та підприємницьких можливостей, що забезпечують високий рівень захисту від негативного впливу загроз» [6, с. 33; 8, с. 164; 10].

Оскільки економічні ресурси підприємства – це сукупність засобів, за допомогою яких підприємство досягає мети своєї діяльності, а підприємницька можливість – це будь-яка наявна можливість для ведення підприємницької діяльності та отримання прибутку, тому поняття «економічна безпека підприємства як стан ресурсів та підприємницьких можливостей» слід розглядати як часткове від поняття «економічної безпеки як стану захисту підприємства», яке обмежує теоретичні основи та методологічне підґрунтя для формування системи економічної безпеки та управління нею.

Серед сукупності авторських тлумачень поняття економічної безпеки підприємства яскраво вираженим є її розуміння як «системи захисту економічних інтересів підприємства від загроз» [2, 5].

Виходячи із теоретичної змістовності економічних відносин, система їх захисту являє собою сукупність економічних, організаційних (адміністративних), управлінських заходів, внутрішньокорпоративних норм, технічних та інформаційних засобів, метою яких є попередження або

мінімізація можливих збитків в процесі реалізації системи економічних відносин підприємства. Оскільки збитки виступають як оцінена величина втрат в результаті настання загроз, небезпек та ризиків, тому вся сукупність способів їх зниження реалізується в континуумі системи управління економічною безпекою.

В наукових дослідженнях має місце трактування «економічної безпеки як умов функціонування» [4].

Найпоширенішим із тлумачень «економічної безпеки» є її розуміння як «системи захисту від негативних впливів зовнішнього та внутрішнього середовища». Таке трактування економічної безпеки базується на захисній властивості сукупності інструментів, способів та засобів, які використовуються для забезпечення реалізації їх мети, та ідентифікації сукупності загроз, небезпек та ризиків та визначенні направленості їх впливів на діяльність підприємства.

Окрім усталених або найбільш типових підходів до трактування економічної сутності поняття «економічна безпека підприємства» мають місце і підходи, які в основу поняття покладають не захисну функцію сформованої системи, а функцію використання внутрішніх можливостей для забезпечення ефективної реалізації корпоративних та функціональних цілей підприємства.

В економічній літературі мають місце трактування економічної безпеки як «рівня використання економічного потенціалу, за якого реальні та / або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі» та умов функціонування.

Економічна безпека підприємства є поняттям, сформованим завдяки сполученню трьох самостійних економічних категорій: економіка, безпека, підприємство, що в змістовному сенсі слід трактувати як система економічних відносин, яка виникає в процесі захисту від небезпек підприємства. При цьому кожна із складових частин носить свої атрибутивні характеристики, які впливають на формування атрибутики цілісного поняття «економічної безпеки підприємства».

А відповідно теорія формування економічної безпеки підприємства формується на основі синтезу теорій трьох галузей знань: економіки, організації підприємства, ризиків. Звідси і методологія управління економічною безпекою базується на методології економіки, методології управління підприємством та методології управління ризиками.

Окрім того, за структурною наповненістю поняття економічна безпека підприємства узгоджується з теорією систем, у відповідності до якої кожен із самостійних елементів системи має мінімум одну властивість, яка забезпечує реалізацію поставленої мети.

Отже, у відповідності до семантичного аналізу, в основу поняття економічної безпеки підприємства різні автори покладають різну пріоритетність його елементів, які є визначальними при формуванні його сутності.

Морфологічний опис існуючих наукових трактувань даного поняття дозволяє формалізувати наступні логічно-послідовні комбінації його складових елементів:

- економіка–безпека–підприємство [5, 8, 10];
- безпека–економіка–підприємство [2, 7, 12];
- безпека–підприємство [3, 9].

Морфологічний аналіз дозволяє зробити висновки про використання різної послідовності змістовних комбінацій елементів поняття «економічна безпека підприємства». Так, перша група авторів безпекою для підприємства вважає ефективне використання ресурсів та підприємницьких можливостей. Друга група – специфічну систему захисту ресурсів та економічних інтересів. Третя група – специфічну систему захисту підприємства.

Все вищевикладене дозволяє розглядати економічну безпеку підприємства як систему, яка складається з елементів, які мають власні специфічні властивості. Однак, кожний із елементів системи, формує нову якість властивостей цілісної системи економічна безпека підприємства.

Використання семантичного (аналізу сутності поняття) та морфологічного аналізу (розбиття та комбінація елементів в системі) дозволило узагальнити основні підходи до трактування сутності поняття «економічна безпека підприємства»,

а результати дослідження наочно представити у вигляді таблиці 1.

Морфологічний аналіз авторських трактувань поняття «економічна безпека підприємства» представлений в таблиці 1 є візуальним форматом ідентифікованих авторами основних змістовних елементів, які формують сутність даного поняття. Як було зазначено вище, авторські трактування відрізняються повнотою підходу до дослідження економічної безпеки як системного об'єкту: від дослідження окремих елементів системи (ресурсів, взаємозв'язків, потенціалу тощо) до повного дослідження всієї системи (підприємства).

На основі результатів семантико–морфологічного аналізу визначених підходів до трактування сутності економічної безпеки підприємства уточнено, що об'єктом економічної безпеки підприємства є сукупність капітальних благ, бізнес–процесів, системи відносин, персоналу, середовища та результатів діяльності підприємства (бренду, частки ринку, іміджу тощо). У відповідності до методологічних засад управління, об'єкти економіки трансформуються в агреговані об'єкти управління, якими є сукупність ресурсів, процесів, функцій та структур підприємства. Інструментами економічної безпеки є сукупність засобів, заходів, процесів, спрямованих на виявлення загроз, усунення небезпек, зменшення ризиків.

Щодо мети економічної безпеки, то слід наголосити на її методологічній відповідності напряму наукового дослідження. Так, метою економічної безпеки у авторських трактуваннях є стабільність функціонування, досягнення цілей, убезпечення від загроз, реалізація економічних інтересів. Стабільність функціонування, поняття, назва якого визначає її належність до діяльності, пов'язаної з оперативним управлінням підприємством (функціонуванням). Розвиток – категорія стратегічного управління. Реалізація економічних інтересів є

Таблиця 1. Морфологічний аналіз авторських трактувань поняття «економічна безпека»

Об'єкт захисту	Інструменти захисту	Мета захисту	Спосіб захисту
Підприємство. Економічні інтереси. Стан корпоративних ресурсів та підприємницьких можливостей. Економічний потенціал. Умови діяльності.	Ефективне використання ресурсів та підприємницьких можливостей. Економічні, організаційні, правові, внутрішньо–корпоративні норми, заходи та засоби. Внутрішні чинники. Стан використання економічного потенціалу.	Стабільність функціонування. Досягнення цілей. Убезпечення від загроз. Реалізація економічних інтересів. Розвиток.	Усунення небезпек. Прийняття до ризиків. Зменшення негативного впливу небезпек та ризиків. Зменшення збитків.

Джерело: складено автором на основі [1–12]

Таблиця 2. Семантико–морфологічний аналіз сутності поняття «економічна безпека підприємства»

Економічні об'єкти захисту	Об'єкти управління економічною безпекою	Інструменти захисту	Мета економічної безпеки	Мета управління підприємством	
				Тактичний рівень	Стратегічний рівень
капітальні блага; бізнес–процеси; система відносин; персонал; середовище та результати діяльності підприємства	ресурси; функції; процеси; структура підприємства	засоби, заходи, процеси (контроль, аудит, аналіз, прогнозування ресурсів, процесів та результатів діяльності) виявлення, попередження та зменшення негативного впливу небезпек та ризиків	недопущення втрат	стабільність	розвиток

Джерело: складено автором

метою підприємницької діяльності та створення підприємства.

Окрім того, варто наголосити на ієрархії цілей підприємства, як логічно підпорядкованої системи загальнокорпоративних та функціональних цілей (цілі I порядку, цілі II порядку тощо). В методології управління підприємством, управління економічною безпекою реалізує функціональні цілі, які під-

порядковані і сформовані, виходячи із загальнокорпоративних цілей підприємства (табл. 2).

Отже, на основі семантико–морфологічного аналізу сутності поняття «економічна безпека підприємства» та з урахуванням методології управління нею, його змістовна сутність трактується як сукупність інструментів, засобів та заходів формування системи захисту всіх видів

Таблиця 3. Відповідність теоретичної сутності поняття «економічна безпека», методології формування та управління системою економічної безпеки

Об'єкти економічної безпеки	Система економічної безпеки		Система управління економічною безпекою	
	Мета: Захист (як сукупність інструментів, засобів та заходів)	Елементи системи формуються у відповідності до	Мета: Виявлення, попередження, недопущення та зменшення втрат в об'єкті управління, яким є:	Елементи системи управління
Економічні інтереси	реалізації економічних інтересів	системи взаємозв'язків	економічні взаємозв'язки	організаційні, правові, економічні, морально–психологічні управлінські дії для реалізації мети
Стан корпоративних ресурсів та підприємницьких можливостей	використання корпоративних ресурсів та підприємницьких можливостей	видів ресурсів	корпоративні ресурси та підприємницькі можливості	
Економічний потенціал	умов реалізації економічного потенціалу	структури потенціалу	економічний потенціал	
Внутрішні чинники	умов ефективного використання чинників	виокремлених чинників	внутрішні чинники	
Умови функціонування	функцій підприємства	функцій підприємства	функції	
Ресурси, функції, процеси, структури підприємства	ресурсів, функцій, процесів, структур підприємства	ідентифікованих ресурсів, функцій, процесів, структур підприємства	ресурси, функції, процеси, структури підприємства	

Джерело: складено автором

ресурсів, процесів, функцій та структур підприємства з метою недопущення втрат шляхом виявлення, попередження та зменшення негативного впливу небезпек та ризиків.

На завершення семантичного аналізу авторських трактувань економічної безпеки слід вказати, що теоретичні основи економічної безпеки (в частині визначення змістовної сутності поняття) визначають методологічні основи формування системи економічної безпеки, а останні – методології управління економічною безпекою.

Концепція, як практична реалізація погляду на формування та управління економічною безпекою, в залежності від економічної сутності поняття має мати відмінності в описі проблеми, яка потребує вирішення (проблеми, джерелом якої є загрози, небезпеки та ризику реалізації економічних відносин, проблеми використання корпоративних ресурсів та підприємницьких можливостей, проблеми реалізації внутрішніх чинників тощо), виборі способів її вирішення, визначенні ресурсів, які задіяні в процесі реалізації способів вирішення проблеми та оцінювання економічної результативності та ефективності концепції.

Методичним підходом до оцінювання рівня економічної безпеки є комплексний (розрахований на основі адитивної згортки часткових показників) та мультиплікativний (розрахований на основі середнього геометричного із добутку часткових показників) індекси. Слід зауважити, що сьогодні відсутня методологічна єдність між сутністю поняття економічної безпеки, концепту-

альними положеннями реалізації його змістовної сутності в побудові системи економічної безпеки і управління нею та методичним інструментарієм оцінювання рівня економічної безпеки. Відповідність теоретичних (сутності поняття), концептуальних та методичних положень в частині економічної безпеки представлена в таблиці 4.

Теоретичне дослідження змістовної сутності економічної безпеки виявив і лінгвістичні відмінності в її розумінні. Так, не знайшло єдності і визнання економічної безпеки як категорії чи як поняття. Так, у когнітивній лінгвістиці категорія це когнітивна структура, що складається з елементів, об'єднаних «родинною подібністю» і яка відображає універсальні властивості, загальні закономірності розвитку всіх матеріальних, природних і духовних явищ [1]. За лінгвістичним змістом «поняття» – це суттєві ознаки предметів та явищ, один із елементів категорії [1]. Отже, виходячи із вищевикладеного, категорія «безпеки» відображає універсальні властивості, які проявляються у всіх явищах та предметах навколишнього світу, у всіх його суб'єктів і на всіх рівнях світової еволюції. Поняттям «економічна безпека» характеризуються явища та процеси, які пов'язані з розподілом економічних ресурсів та реалізуються з метою реалізації економічних інтересів.

Окрім відсутності єдиного трактування поняття «економічної безпеки підприємства» остання розглядається авторами в різних площинах наукового дослідження як: система, відповідний

Таблиця 4. Відповідність теоретичних, концептуальних та методичних положень економічної безпеки

Об'єкт економічної безпеки	Концепція формування системи економічної безпеки	Методика оцінювання рівня економічної безпеки
Економічні інтереси	Концепція захисту системи економічних інтересів	На основі часткових показників, які оцінюють стан захисту кожного виду взаємозв'язків
Стан корпоративних ресурсів та підприємницьких можливостей	Концепція захисту корпоративних ресурсів та підприємницьких можливостей	На основі часткових показників, які оцінюють стан захисту кожний із видів корпоративних ресурсів та підприємницьких можливостей
Економічний потенціал	Концепція захисту економічного потенціалу	На основі часткових показників, які оцінюють стан захисту кожного із потенціалів
Внутрішні чинники	Концепція захисту внутрішніх чинників	На основі часткових показників, які оцінюють стан захисту кожного із внутрішніх чинників
Умови функціонування	Концепція захисту умов функціонування	На основі часткових показників, які оцінюють стан реалізації кожної із функцій
Ресурси, функції, процеси, структури підприємства	Концепція захисту ресурсів, функцій, процесів, структур підприємства	На основі часткових показників, які оцінюють стан захисту кожного із ресурсів, функцій, процесів, структур

Джерело: складено автором

стан об'єкту, його властивість, специфічна діяльність, принцип, характеристика.

Щодо розуміння економічної безпеки як системи, то Т. Терещенко визначає систему як «сукупність окремих самостійних елементів, кожен з яких володіє хоча б однією властивістю, що забезпечує досягнення мети, поставленої перед нею» [11]. Академічний тлумачний словник української мови визначає стан як ситуацію, зумовлену певними обставинами, умовами.

Властивості системи – сукупність її ознак, які характеризують систему.

Властивість слід трактувати як сукупність проявів, що відображають загальні, характерні і специфічні риси досліджуваного поняття.

На основі узагальнення існуючих наукових досліджень з питань формування системи економічної безпеки визначено, що до основних властивостей економічної безпеки, як її відмінностей від інших понять, слід віднести наступне:

1. існує в нерозривній єдності з небезпекою;
 2. в основі економічної безпеки лежить загроза конфлікту інтересів з приводу володіння ресурсами або контролю над ресурсами;
 3. є сукупністю елементів, об'єднаних єдиною метою;
 4. має ієрархічну структуру формування;
 5. є моделлю взаємодії з зовнішнім середовищем;
 6. ефективність захисту залежить від внутрішніх можливостей підприємства;
 7. формується під впливом управлінських дій суб'єкту управління;
 8. пов'язана з економічним інтересом суб'єкту управління;
 9. сукупність інструментів захисту змінюється в залежності від джерела та сили впливу ризику.
- Отже, наявність розмаїття трактувань економічної сутності категорії обумовлена багатогранністю проявів її економічних властивостей.

Висновки

Наявність термінологічного розмаїття трактувань категорії «економічна безпека» призвело до розмивання її сутності та обумовило необхідність повернення наукової думки до уточнення сутності поняття «економічна безпека підприємства», що дозволяє дослідити логічну єдність між його теоретичною сутністю, методологічними засадами формування системи економічної безпеки та системи управління нею.

На основі семантико–морфологічного аналізу виявлено, що в економічній науці поняття «економічна безпека підприємства» трактується як стан, як процес, як діяльність, як система. Різніми є і об'єкти економічної безпеки. Поширеними є трактування об'єктів економічної безпеки у вигляді системи економічних інтересів, стану корпоративних ресурсів та підприємницьких можливостей, економічного потенціалу, використання внутрішніх чинників діяльності тощо.

Розгляд змістовної сутності складових елементів поняття економічної безпеки підприємства дозволив дійти висновку про різну повноту використання системного підходу в наукових авторських дослідженнях. Так, економічна безпека трактується як система (у вигляді підприємства із властивою йому системою економічних інтересів, ресурсів, функцій, структур та процесів) або як окремі її елементи (економічні ресурси, або ресурси, або чинники тощо).

З урахуванням існуючих наукових прогалів в наукових дослідженнях економічну безпеку підприємства запропонувати трактувати як сукупність інструментів, засобів та заходів формування системи захисту всіх видів ресурсів, процесів, функцій та структур підприємства з метою недопущення втрат шляхом виявлення, попередження та зменшення негативного впливу небезпек та ризиків.

На основі логічної співставності між авторськими трактуваннями економічної безпеки та методологічними основами формування системи економічної безпеки, системи управління економічною безпекою та методикою розрахунку рівня економічної безпеки виявлено їх невідповідність сутності даного поняття.

Запропоновані методологічні та концептуальні підходи до формування та управління економічною безпекою забезпечують цілісну єдність наукових досліджень, різносторонність підходу до формування системи економічної безпеки на підприємстві та відповідність результатів оцінювання реальному стану об'єкту економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Баїк О. І. Поняття і категорії як основа науки податкового права України. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2015. № 824. С. 10–13.
2. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В. Фінансово–економічна безпека підпри-

емств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів: Новий світ, 2012. С. 12.

3. Небава М. І., Міронова Ю.В. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/33nebava_ekonomichna_bezpeka_pidpriemstva/

4. Єфімова Г.В., Марущак С.М. Планування безпечного розвитку підприємства на основі результатів діагностики рівня його економічної безпеки. ЕКОНОМІКА: реалії часу. №3(8), 2013. С.44.

5. Зачосова Н. В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ: монографія. Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А., 2016. 375 с.

6. Козаченко Г.В. Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення. Київ: Лібра, 2003. 280с.

7. Корецька О.В. Теоретичні підходи до управління фінансово-економічною безпекою підприємств портової галузі. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Випуск 15. С. 225–229.

8. Линник О.І. Артеменко Н.В. Стратегія економічної безпеки підприємства як фактор зменшення впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Вісник НТУ «ХПІ». 2013. № 67 (1040). С. 159–169.

9. Орлова В.В. Ідентифікація загроз фінансовій безпеці підприємства. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Випуск 21.13. С. 261–273.

10. Прус Н.В. Витрати опортуністичної поведінки в системі економічної безпеки підприємства. Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2012. № 4(44). С. 32–37.

11. Терещенко Т. Теорія організації: навчальний посібник. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2015. — 335 с.

12. Фальченко О.О. Глушач. Ю.С Стратегія забезпечення економічної безпеки підприємств. Вісник НТУ «ХПІ». 2013. № 66 (1039). С. 157–160.

References

1. Baik, O. I. (2015), «The concepts and the categories as the base of of the Ukrainian tax law science». *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha». Yurydychni nauky.*, vol. 824, pp. 10–13.

2. Vasylytsiv, T.G, Voloshyn, V.I, Boikevych, O.R and Karkavchuk, V.V. (2012), *Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia: monohrafiia* [Financial and economic security of Ukrainian enterprises: strategy and mechanisms of ensuring: a monograph], *Novii svit*, Lviv, Ukraine.

3. Nebava, M.I. and Mironova, Y.V. (2017), «Economic security of the enterprise: tutorial», VNTU, [Online], available at: [http:// https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/33nebava_ekonomichna_bezpeka_pidpriemstva/](http://https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/33nebava_ekonomichna_bezpeka_pidpriemstva/) (Accessed 24 June 2019).

4. Yefimova, H.V and Marushchak, S.M. (2013), «Planning of secure development of the enterprise based on the diagnostic results of its economic security level». *EKONOMIKA: realii chasu*, vol. 3(8), p.44.

5. Zachosova, N.V. (2016), *Formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky finansovykh ustanov: monohrafiia* [The formation of economic security system of financial institutions: a monograph], PE Chabanenko Y.A., Cherkasy, Ukraine.

6. Kozachenko, H.V, Ponomarov, V.P. and Liashenko, O.M. (2003), *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabezpechennia* [Economic security of the enterprise: essence and mechanism of ensuring], *Libra*, Kyiv, Ukraine.

7. Koretska, O.V. (2017), «The theoretical approaches to the management of financial and economic security of the port industry enterprises». *Global and national problems of economy*, vol.15, pp. 225–229.

8. Lynnyk, O.I. and Artemenko, N.V. (2013), «The strategy of the enterprise economic security as a factor of reducing impact of internal and external threats». *Visnyk NTU «KPI»*, vol. 67 (1040), pp. 159–169.

9. Orlova, V.V. (2011), «The identification of threats against financial security of an enterprise». *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, issue № 21.13, pp. 261–273

10. Prus, N.V. (2012), «The costs of opportunistic behavior in the system of economic security of the enterprise». *Upravlinnia proektamy ta rozvytok vyrobnytstva: Zb.nauk.pr.*, Dahl publishing house of SNU, № 4(44), pp. 32–37.

11. Tereshchenko, T. (2015), *Teoriia orhanizatsii: navchalnyi posibnyk* [The theory of organization: tutorial], *Khmelnyskyi University of Management and Law, Khmelnyskyi*, Ukraine.

12. Falchenko, O.O. and Hlushach, Y.S. (2013), «The strategy of ensuring the economic security of the enterprises». *Visnyk NTU «KPI»*, vol. 66 (1039), pp. 157–160.

Дані про автора

Данілова Ельвіра Ігорівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств, Національний авіаційний університет
e-mail: ehdanilova@gmail.com

Данные об авторе

Данилова Эльвира Игоревна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры менеджмента
внешнеэкономической деятельности предприятий,
Национальный авиационный университет
e-mail: ehdanilova@gmail.com

Data about authors

Elvira Danilova,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Profes-
sor of the Department of Management of Foreign Economic
Activity of Enterprises, National Aviation University, Kyiv
e-mail: ehdanilova@gmail.com

УДК 330.12:339.372.84:33.025.12-047.64

DOI: 10.5281/zenodo.3378356

ВАСИЛЬЄВА Н.Б.

Місце та роль контролінгу в управлінні інтегрованими системами

Предметом дослідження є визначення місця та ролі контролінгу в управлінні інтегрованими системами.

Мета дослідження – обґрунтувати місце контролінгу в управлінні мережами.

Методи дослідження. В роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті визначено основні сутнісні характеристики управління; сформульовано визначення терміна «управління». Проаналізовано погляди вітчизняних та зарубіжних дослідників на проблему визначення місця контролінгу в управлінні мережами.

Висновки. Результатами проведеного дослідження стали наступні висновки. Визначено місце контролінгу в управлінні інтегрованими системами. Виділено ключові положення, які слід врахувати при визначенні місця контролінгу в управлінні інтегрованими системами.

Ключові слова: контролінг, управління, підприємство, контроль, планування, організація, мотивація, ефективність.

ВАСИЛЬЄВА Н.Б.

Место и роль контроллинга в управлении интегрированными системами

Предметом исследования является определение места и роли контроллинга в управлении интегрированными системами.

Целью исследования является обосновать место контроллинга в управлении сетями.

Методы исследования. В работе использованы диалектический метод научного познания, метод анализа и синтеза, сравнительный метод, метод обобщения данных.

Результаты работы. В статье определены основные существенные характеристики управления; сформулировано определение термина «управление». Проанализированы взгляды отечественных и зарубежных исследователей на проблему определения контроллинга в управлении сетями.

Выводы. Результатами проведенного исследования стали следующие выводы. Определено место контроллинга в управлении интегрированными системами. Выделены ключевые положения, которые следует учитывать при определении места контроллинга в управлении интегрированными системами.

Ключевые слова: контроллинг, управление, предприятие, контроль, планирование, организация, мотивация, эффективность.

VASYLYEVA N.B.

The place and role of controlling in the management of integrated systems

The subject of the study is to determine the place and role of controlling in the management of integrated systems.